

JAĆ SIĘ (230) *vb pf*

się (184), się (46).

inf jać się (33). \diamond *fut* 1 sg imię się (5). \diamond 2 sg imiesz się (1). \diamond 3 sg imię się (35). \diamond 1 pl imiemy się (3). \diamond 3 pl imą się (12). \diamond *praet* 1 sg m jałem się (1). \diamond 2 sg m jałeś się (3). *f* -ś się jeła (1). \diamond 3 sg m jał się (38). *f* jeła się (7). *n* jeło się (5). \diamond 1 pl m pers jeliśmy się, -smy się jeli (2). \diamond 2 pl m pers -ście się jeli, jeliście się (3). \diamond 3 pl m pers jeli się (37). *m an* jeły się (1). *subst* jeły się (3). \diamond *plusq* 1 sg m jałem się był (1). \diamond 3 sg m jał się był (3). *f* jeła się była (1). \diamond 3 pl m pers jeli się byli (4). \diamond *imp* 2 sg im się (2). \diamond 1 pl immy się (1). \diamond 2 pl imcie się (3). \diamond *con* 1 sg m bych jał się (2) *SkarŻyw*, *KochFr*, -bym jał się (1) *ArtKanc*. \diamond 2 sg m -bys jał się (1). \diamond 3 sg m by jał się (9). *f* -by jeła się (1). \diamond 1 pl m pers -bysmy jeli się (1). \diamond 3 pl m pers -by jeli się (2). \diamond *con praet* 3 pl m pers by byli jeli się (1). \diamond *part praet act* jawszy się (7).

Sł stp notuje, *Cn s.v. imam się*, *LindeXVI – XVIII w.*

1. Chwycić, ująć, wziąć do ręki (50) :

jać się czego (5): ktorzy sye Tvrczi schablye yęły y poźly przed pani. *LibLeg* 11/94; *KromRozm I N2* [2 r.]; *HistRzym* 92v; Więcz będą ostrogi ná puł łokciá/ to też ták czyście/ ozdoby chłop ná koniu/ y koniá fie mocno imię *RejZwierc* 58.

jać się za co (6): *Górndworz Bb2* [2 r.]; kto by miadał obierać mówiąc: co woliź/ Páryśz ten/ czyli kazánia Chryzostomowe ná S. Mátheuźá/ iabych fię zá ksiąźzki iął. *SkarŻyw* 202; *SkarKaz* 277b. *Cf Zwroty*.

Zwroty: »jać się za łby« = *bić się* (1): Poydą w fwar o Chryftuśá/ áź fie imą záłby. Dopirośz będzie wielkie wźędzie krwie różlanie *BielSen* 10.

»za głowę się jać« [*na znak rozpaczy*] (1): A óciec zá głowę fię iąwśzy do niey rzekł *SkarKazSej* 668b.

W przeni (6) :

jać się czego (2): A iż fye prętko wymyflu śwego imye/ nyerozważywśly v fyebye yefli co ma w łobyie prawdźye przeciwnego *KromRozm II* p3v, r2v.

jać się za co (4): A nie ták prętko/ áni ták beśpiecznie/ zá iedno fie mieyśce iąwśzy ono ták nieprzyłtoynie ná fwą dumę kierowác: á miáłto prawdy/ fałź niewfytliwy/ y bład nieznośny zálecác. *CzechRozm* 39, 207v, 263v; Náłtapi pośtronny nieprzyacięł iąwśzy fię zá wáśzę niezgodę/ y mowić będzie *SkarKazSej* 673b.

Zwrot: »jać się słow, za kilka słow« (1 : 1): *KromRozm II* r2v; A twoie ony wykłády/ tylko fie zá kilká słow iąwśzy/ rzecz całą opuźczáią *CzechRozm* 263v.

Przeni: *Owładnác kim, ogarnác kogo* [*kogo*] (14) : *RejPs* 85v; Bład fie wyelki yął ludzi/ iż tho wybyeráya ná czem wyelce łzkodni być mogą. *GliczKsiąź* P7; *RejWiz* 78v; Iął fie mnie niedośtátek [*defectio tenuit me*]: dla grześńnikow opuźczáiących zakon twoy. *Leop Ps* 118/53; Quae malum est ista tua audacia, at quae amentia? I což fie to ciebie zá fwa wola y łzaleńśtwo yęło? *Mącz* 335c, 35a, 44b, 139c; *RejPos* 289; A kogo fie ty pánie [*prawda, cnota a sprawiedliwość*] imą/ może fie łzczęłliwym zwác ná łwiecie. *RejZwierc* 31; Lecź iefli fię ich nieśzczęście imię [*Quod si fortuna illis adversa fuerit*

et infesta]/ tedy dopiro wżytkie wady ich pokázuią fię ná iásnią *ModrzBaz* 40v, 91 v; *KochMuza* 29; *PowodPr* 59.

W charakterystycznych połączeniach: jał (jęła, jęło) się [kogo] bałwochwalstwo, błąd (3), cnota, niedostatek (nędza) (2), niemoc, nieszczęście (2), swawola, troska.

a. *Dotknąc ręką [kogo] (1)* : Nie śmiałem lie go y iąć/ nawet y prowadzić *GosłCast* 73.

b. *Przylgnąć, przyczepić się, przyjmować się na czym (11)* :

jać się kogo, czego (10): FalZioł IV 32d, 34b; Bowiem[*chleb*] pżenny ma w tobie nie iaką lipkość, którą richley lie imie ciała *GlabGad* G6; *BielKron* 371; á gdy fyę łokiem rućianym pomáže/ iad fyę go iąć niemoże. *SienLek* 156v, 154, Vvv3; *RejZwierz* 49; A ogień iako być może [...] przez ónéy máteryéy/ któreyby fyę iąć miał? *Oczko* 6; *SkarŻyw* 457.

jać się z czym (1): A to dla tego/ że fyę ówá ziemiá którą będziefz Vpułt záwoził/ imie dobrze z ówá ziemiá którąs wzrúfzył. *Strum* M2v.

c. *praw. O dochodzeniu i odzyskiwaniu własności (6)* :

jać się czego (5): Abowiem gdyby fyę rzeczy iął iako fwoiey/ á thego by nie dowiodł/ winę Sędziemu przepada. *GroicPorz* dd4v; OBroná tego v kogo fyę imá koniá álbo inney iákiey rzeczy tá ieft *GroicPorz* ee, rv, dd4v, oo3.

Zwrot: »jać się urzędownie« (1): imuie fyę kto koniá łobie vkrádzionego/ ma fyę przypátrzyć iefli ieft iego potym fyę iąć vrzędownie z wiadomościá y dozwoleńim Sędzięgo wedle Práwá. *GroicPorz* dd4v.

2. *Zacząć zajmować się czymś, zacząć dbać o coś, wziąć się do czegoś (123)* : Iedno mię w.m. drażniłz/ á chczelz wywołác wilká z lálá/ bo iako lie imę/ muśiłz W.M. czály then dzień/ chwał białychłów słuchác *GórnDworz* Z5v; *ZapMaz II L* 7/61v.

jać się czego (40): iąłem lie był wykłádania nie ktorych rzeczy z łacínkiefgo píma na polńká mowę. *MiechGlab* *2; then pawel yego na kradzyełz Namowyl, kthorey fzyą yednak yall y ínym tho czo vkradł przepil. *LibMal* 1548/ 140; *KromRozm I* A2, L2; Ale co fięgamy o thym przykłádów dawnych á nyeblińkich/ immy lie też bliźsłfych á teráznieyłfych *GliczKsiąż* C3v, F3v; [*Ozyjasz*] wiele rzeczy polpolitey dobrego vczynił/ potym y gośpodárstwą lie wielkiefgo iął/ dla częgo ístał lie był bogáтым. *BielKron* 87v; Aliquid serio incipere, Statecznie lie częgo yąc/ albo/ począć. *Mącz* 36a; Literas Graecas avide arripere, Chutliwie lie Greckiefgo yęzyká yąc. *Mącz* 346b, 135c; *GórnDworz* C, Cv, G5v, L6v; *RejPosWiecz*³ 98v; *RejZwierz* 141; *BielSpr* 65v; *MycPrz I* B; *ModrzBaz* 102; *ZapKości* 1584/47v; *KochSz* A4; *KochPieś* 27; *WujNT przedm* 11; *JanNKar* B4; *SkarKaz* 122b; Ieno zem vczoney Máło pił wody/ nie śmiem fię iąć tego [*by*m sławil piękność cnoty]. *SzarzRyt* A2v. Cf *Zwroty*.

jać się za co (6): A iako fię dziś ludzie za pożytek ięli *KochSat* B2; *GórnDworz* Ee2v, Gg8v; wy ięśliście [!] fię kupczyk/ ktorym to nie náleży/ á kupcy ięli się zá Szłácheckie grunty/ ktore onym nie fá przyłtoyne. *GórnRozm* L3v, L3v; *CzechRozm* 250v.

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): Włkok lie zá to im/ żebyś mieyłce wymyśliłá/ Gdziebyś ten biedny łczátek domu vtáilá. *GórnTroas* 34.

cum inf (71): *ListRzeź w.* 11; On ízedł inne rzeczy ípráwiác/ A páni lie też ięłá ípác *BierEz* Ev; Boć nie tylko będe łzczekác/ Imęć lie więc ciebie kęłác. *BierEz* Nv, I3v, O, R3; *FalZioł* IV 1d, 27c;

RejRozpr A3, D; [żona Putyfara mówi o Józefie] Iął sie zemną bełpieczen być Zem wzdy pani miał to za nic *RejJóz* G7v, F; *RejWiz* 162v; *KromRozm I* M4; iął się łtemi ktore miał na przychylnieifze/ około tyito łwei niełzcełnełi rzeczy rozmawiać *MurzHist* D, C3, M; Bo by się byli dobra włyfłtkiego diabłu więcyi niłz Bogu przypifować nie ięli/ nigdy by mu byli odłtapiwłzy Boga nieprzyzwolili. *MurzNT* 31; *KromRozm III* 18; *LibMal* 1554/ 184v; *GliczKsiąż* O2 [2 r.]; *LubPs* ccv; Błogofławionás ty corko od Páná [...] żeł sie nie ięłá pátrzyć młodzięncow [quia non secuta iuvenes] *Leop Ruth* 3/10, *Ier* 9/10; *UstPraw* I3v; *RejFig* A3; Ten [papież Grzegorz] sie napirwey iął piłác łługá łług Bożych. *BielKron* 164, 318; *KochZg* A3v; *RejAp* 44; ad curiam concursus fuit, [...] yełi sie hnet do ratułzá zbiegáć/ lipáć/ gromadzić. *Mącz* 473a, 386b; *BielSat* Dv; kto sie we Włofzczyznie kocha/ niechay [...] imiefie Czo nayuczćiwiey/ y nayłtáteczniey chodźić *GórnDworz* L7, A2v, T2; Tedy krolewná ięłá sie tego łlutku bárzo plákáć *HistRzym* 31, 8 [2 r.], 10v; ięli sie byli niektorzy mázác iákiemis máłciámi łcian y inych przypraw kołcielnych *RejPos* 348v, 348v; YVż zásię małżonki ich/ co zá dziwy łtroiá/ Ludzi sie nie łromáia/ áni Bogá boia: Ięły sie piłmá czyłtác/ kądziele przełtáły *BielRozm* 24; *HistLan* F3v; á wężowie ludzyom iednym zá boty/ drugim zá łzyię łázły/ ięły sie kręćić. *RejZwierc* 163, 6v, 140v, 251v, 274, 274v; bo [Niemcy] Lud niecierpliwy/nie przywykli głodu/ źimnu/ wnet sie imá mrzeć z nędze *BielSpr* 65v; *KochDryas* A2v; *Oczko* 1, 15v, 25; *SkarŻyw* 312; *KochFr* 31; ábowiem ták fię námi mocno iął ten Krol Bachus łzalić *WerGość* 260; *PudłFr* 7, 66; *GórnRozm* E3, L3v; *PapUp* D3v; *GostGosp* 138; *SarnStat* 240, 1301; *KlonFlis* C2; Iął fię Potym hándlować pod załłoną práwá; *Oblokłzy* Ryłią kużę. *KlonWor* **, 36, 78.

Zwroty: »(nie wiedzieć) czego się (mieć) jąć, nie mieć się czego jąć; czego(ż) się (mieć) jąć?« [szyk zmienny] (6 : 1; 2): *Delibero*, Rozmyłlam sie/ rádżę sie/ też niekiedy wątpię/ niewiem czego sie yąc mam. *Mącz* 191b, 95c, 131c, 316a, 397a [2 r.], 446a; *Zwątpiony* mój świat/ żywot opłákány/ Niema fye czego człowiek iąc łtrołkány. *KochPs* 30; Coż mam czynić? czegoż sie iąc? *GostCast* 23.

»jąć się obiema rękoma [czego]« = *oddać się czemuś; manus admovere operi, serio rem aggredi* *Mącz* (4): *Mącz* 209a, 386c; *OrzQuin* E2; ábył [...] iął fię z fercá/ a iáko ono mowia/ obiema rękoma/ rozliczney pobożności. *LatHar* +2.

»jąć się pługa, za pług« = *podjąć się czego* (2 : 1): nie lza/ gdyżefmy fye thego pługá obiema rękoma łtátecznie ięli/ nie ogládáiac fye ná zad/ iedno pogániác do końcá *OrzQuin* E2, F2; *CzechRozm* 250v.

a. O ludziach (4) :

jąć się kogo (3): *BielKron* 374v; Pan do łáliádá záiedzie/ to iuz tám trzy dni pije [...] á páni też do pániey mátki/ álbo theż gdzie do łáliády/ á czásem sie też przygodzi [...] iż sie mitręgá miedzy nimi zámnoży/ pan sie imie woytowey/ á páni woytá *RejZwierc* 31v [*idem*] *WerKaz* 300.

jąć się za kogo (1): Yełliby tedy potráfił ocyec tákowá [cnotliwą pannę]/ nychby sie yął zá nyę á onę łynowi łwemu zráił. *GliczKsiąż* P5v.

3. *Zacząć postępować zgodnie z czymś, zacząć kierować się czymś, opierać się na czymś, oddawać się czemuś; apprehendere* *Vulg* [czego] (55) : Potym włtawłfi od modlitwy/ prikázaniá sie boże⁸⁰ ięłá/ ij dwoie sobie ku nawyłfemu wypelnieniju/ wybrala. *OpecŻyw* 1v; *BielŻywGlab* nlb 8; *WróbŻółtGlab* A4; *KromRozm I* A3v, Fv; A yego tey náuki yełá fye byłá wıfłłtká podobno Phrygia *KromRozm III* E2v, C6v; Potym yáko mu nye dołtawáło na rołkołłne žycye/ rodzicy mu theż nye dodawáli/ yął sie

złego towarzysztwa *GliczKsiąż* E5v; *LubPs* B3v; *Leop 2.Par* 7/22; *RejZwierz* 64v; *OrzRozm* R2v, T2v; miałkał thám Boleśław przez niemáły czas/ áz sie iął rołkořzy/ opilltwa/ myflitwa/ godowania/ miłowania *BielKron* 348, 78v, 125v, 335v; Ięli fye náłzy byli/ iáko łtroiów nowych zwykli/ ták téz y Stánkárowéy nowéy Wiáry/ bárzo byłtrze *OrzQuin* I4; *Prot* B, B4; Maturitatem inchoare, Yąć sie łtátku/ Począc łtátecznym być. *Mqcz* 167d; Tanta vis avaritiae in animos eorum invaserat, Ták ye okrutne łákomłtwo zięło/ álbo ták sie wielkiego łákomłtwa yełi. *Mqcz* 473a; Letargus alias, veternus civitatem occupavit, Spik zmorził to miáłto/ to yełt lenistwa niedbałsci y proznowania sie yeło. *Mqcz* 491c, 169a, 473a; *RejAp* 197; Znacie w.in. wlyficy iednego czyłtego żołnierzá [...] ktory sie ták bárzo iął łwiętego piłmá [...] y iuz thám łnadź pocżyna łtanowić iákąś łwoię nową wiárkę *GórnDworz* N4v; *RejZwierz* B, 88; *CzechRozm* A7; *SkarJedn* 385; *KochPs* 18, 79; gdy widzifz ifz przy nas prawdá/ czemu łię iey nie imiełz/ pozyłkuiąc zbáwienie łwe? *SkarŻyw* 369, 592; *WerGość* 225, 266; *KochPieś* 29; *ArtKanc* P15; *WujNT* 783; *SarnStat* 1301; *PowodPr* 29; *GosłCast* 71.

W przeciwstawieniach: »odstąpić, opuścić (3), podeptać, poniechać (2), porzucić (5) ... jąć się« (12): *KromRozm I* Lv, Nv; *RejZwierz* 108v; *OrzRozm* R2v; [*Popiel wtory*] gdy przyłzedł ku łátom/ iął sie rołkořzy domowych/ weřela/ tańcow/ muzykow z proznowania/ opuściłwzy łpráwy y rzecz połpolitą. *BielKron* 342; *GórnDworz* Hh3v; Pánie łtáry/ Porzuć czáry/ Im sie wiáry *RejZwierz* 118; Pan Kryłtus iełt náłzym z martwych włtánim/ żebyłmy podeptáwłzy łtáry obyczáy žycia/ ięli sie nowego. *RejPosWstaw* [110²]; *CzechRozm* 223; O iáko wielką wiárá y miłóść Apołtołka człeká tego. ták wiele opuścić Páńłtwa/ rołkořzy/ łławy/ dla Bogá/ á iąć łię nędze y wzgárdy *SkarŻyw* 478; *KochWr* 26; Ey poniechayćie tych zbytkow przekłętych, A imćię [!] łię cnoty łpraw onych łwiętych. *KlonKr* E2.

W charakterystycznych połączeniach: jąć się błędu (2), bogow cudzych, cnoty (4), dobrego, ewangelijej (*Pisma św.*) (2), kacerstwa, kłámstwa, lenistwa (2), łákomstwa (2), męřtwa, nauki (3), prawdy (3), prożności, rozkoszy (4), sprawiedliwořci, statku, swej woli, swobody, wiary (2), zakonu (*przykazania*) bożego (2), zbytkow (3), złęgo (2).

4. Ująć się za kim lub za czym (2) :

jąć się za co (1): Zator przy polscze od Słáska został, takzey Siewior, nieięłasię zato Rzesza *ActReg* 7.

jąć się za kim (1): Bo ieflic iełt łpráwiedliwy łyn Boży/ wzdyimieć łię zá nim/ á wybáwi go z rąk nieprzyacięłłkich. *BudBib Sap* 12/18.

Formacje współrdzenne: najjąć się, odjąć się, podjąć się, pojąć się, przejąć się, rozjąć się, ująć się, wyjąć się, wziąć się, zająć się, zawziąć się, zjąć się; imać się, odejmać się, poimać się; imować się, dojmować się, najmować się, odejmować się, podejmować się, pojmować się, ujmować się, wyjmować się, wzdejmuwać się, zajmować się, zejmuwać się, zzejmuwać się.